

แนวคิด ตัวชี้วัด องค์ประกอบ บทเรียน และบูรณาการ
ตามโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5
Concept, Components, Indicators, Experiences and Integration
of the Five Precepts Villages Project

พระมหายุทธนา นรเชฏฐโฐ
Phramaha Yutthana Narajettho
จุฑารัตน์ ทองอินจันทร์
Jutharat Thonginjan
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
Mahachulalongkornrajalongkornrajavidyalaya University
E-mail: phamahayoothana.siriwan@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 3 ประการ คือ 1) เพื่อศึกษาวิเคราะห์แนวคิด องค์ประกอบ และตัวชี้วัดของโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 2) เพื่อถอดบทเรียนจากหมู่บ้านรักษาศีล 5 ตามโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 3) เพื่อบูรณาการหลักการของศีล 5 ในการพัฒนามาตรฐานชีวิตของคนในสังคมไทย

วิธีการศึกษา เป็นการศึกษาเชิงคุณภาพ โดยการรวบรวมข้อมูลจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง การสัมภาษณ์ การประชุมกลุ่มในพื้นที่การศึกษาวิจัยทั้ง 4 หมู่บ้าน ใน 4 ภาค ของประเทศไทยที่ประสบความสำเร็จในการดำเนินงานตามโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 การวิเคราะห์ข้อมูล การเรียบเรียงและตรวจสอบข้อมูล และนำเสนอรายงานการวิจัยแก่ผู้ที่เกี่ยวข้องต่อไป

ผลการศึกษา พบว่า **ประการแรก** แนวคิด องค์ประกอบ และตัวชี้วัดของโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 ในด้านแนวคิดของโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 เป็นแนวคิดที่เกิดจากการตระหนักถึงสภาพปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในสังคมไทยและการมีความพยายามในการแก้ไขปัญหาดังกล่าว ด้วยการประยุกต์เอาหลักการและแนวทางการปฏิบัติตามศีล 5 ในทางพระพุทธศาสนา ให้เป็นส่วนหนึ่งในวิถีชีวิตของคนในสังคมไทย ในด้านองค์ประกอบของโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 ประกอบด้วยคณะทำงานในระดับประเทศ จังหวัด อำเภอ ตำบล และหมู่บ้าน และในด้านตัวชี้วัด ของโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 ประกอบด้วย 7 ตัวชี้วัดเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ **ประการที่สอง** ผลลัพธ์และบทเรียนที่ได้จากหมู่บ้านรักษาศีล 5 ตามโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 คือการร่วมมือกันระหว่างวัด หมู่บ้านและหน่วยงานของรัฐ

เป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้โครงการนี้ประสบความสำเร็จ **ประการที่สาม** การบูรณาการหลักการของศีล 5 ในการพัฒนามาตรฐานชีวิตของคนในสังคมไทย สามารถบูรณาการได้ทั้งในระดับปัจเจกบุคคล หน่วยงาน องค์กร และสังคม โดยการเชื่อมโยงเอากิจกรรมที่เคยมีมาอยู่แล้วเข้ามาเป็นส่วนประกอบ และใช้สถาบันหลักที่มีอยู่ในสังคมไทย คือชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ เป็นพลังขับเคลื่อนที่สำคัญ

ผู้วิจัยขอเสนอแนะว่า ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องกับโครงการนี้ ควรส่งเสริมสนับสนุนโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 อย่างต่อเนื่อง ไม่ควรให้สิ้นสุดในปี พ.ศ. 2560 เท่านั้น ควรจัดเป็น “วาระแห่งชาติ” สำหรับเป็นแนวทางการปฏิบัติในชีวิตประจำวันของพุทธศาสนิกชนทั้งหลายอย่างต่อเนื่อง และการวัดความสำเร็จของการดำเนินงานโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 ควรให้ความสำคัญต่อสัมฤทธิ์ผลในเชิงคุณภาพมากกว่าเชิงปริมาณ

คำสำคัญ: ตัวชี้วัด, การบูรณาการ, ศีล 5

Abstract

This research have three objectives: 1) to an analytical study of concept, components, indicators, 2) to remove the learned lessons from the five precept in the project of village of the abstaining from the five precepts, and 3) to integrate the principles of the five precepts to improve standard of lives of Thai peoples in Thai society.

From the research, it is found that firstly, concept, components, and indicators of the project of village of the abstaining from the five precepts are the following details: In its concept, it is came from awareness many problems in Thai societies and having attempts to solve them with applying the principles and methods of the five precepts in Buddhism into daily lives of Thai people. In its components, they consist of working committee in the level of country, provinces, districts, sub-districts, and villages. And in its indicators, they consist of quantitative and qualitative indicators. The second, its learned lessons in each place are cooperation between temples, peoples and organizations of government, these are factors of succeed of this project. The third, integration of them for development of standards of lives in Thai societies can be integrated in both of individuals, organizations, and societies by connecting activities in the past into their processes and using the main institutes: Nation, religions, and kings, as the important power of integration.

Researcher would like suggest that all parts in societies related to this project should continuously support the Five Precept Villages Project, do not should do it to end in only 2017, should organize it as “National Agenda” to be application in daily lives of Buddhists continuously. Its outcomes should emphasize to the qualitative results more than the quantitative results.

Keywords: Indicators, Integration, Five Precepts

1. บทนำ

ศีล 5 (Five Precepts) เป็นวินัย เป็นสิกขาบทหรือเป็นข้อที่คนในสังคมควรศึกษา และควรปฏิบัติ ในฐานะที่เป็นมาตรฐานของความเป็นมนุษย์ หรือเป็นมนุษยธรรม คือธรรมสำหรับความเป็นมนุษย์ ที่พระพุทธเจ้าได้ทรงแสดงและบัญญัติไว้ (วิ.ป.8/448/479, ที.ปา.11/286/246) เพื่อให้มนุษย์ทั้งหลายในสังคมได้อยู่ร่วมกันอย่างมีปกติสุข โดยไม่เบียดเบียนซึ่งกันและกัน ทั้งในด้านชีวิตและทรัพย์สิน

ตามหลักการทางพระพุทธศาสนา ศีล 5 นั้น มีความสำคัญในฐานะที่เป็นหลักการสำคัญเบื้องต้น ที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติไว้ เพื่อคฤหัสถ์ใช้เป็นแนวทางปฏิบัติในชีวิตประจำวัน เพื่อบรรลุประโยชน์สุขในสังคมปัจจุบัน ซึ่งมีอยู่ทั้งความสุขทางกายและความสุขทางใจ (อง.ทุก.20/71/103) และความสุขของคฤหัสถ์นั้นมี 4 ประการด้วยกัน (อง.จตุกก. 21/62/90) ได้แก่ 1) อตฺถิสุข ความสุขที่เกิดจากการมีทรัพย์ 2) โภคสุข ความสุขที่เกิดจากการบริโภคทรัพย์ 3) อนนฺนสุข ความสุขที่เกิดจากการไม่เป็นหนี้ และ 4) อนวิชฺชสุข ความสุขที่เกิดจากการประกอบกิจการอันไม่มีโทษ

ศีล 5 ประกอบด้วยสิกขาบท หรือข้อที่ควรศึกษา สำเนียงก ปฏิบัติด้วยการละเว้นจากสิ่งที่ไม่ควรกระทำ 5 ประการ (ที.ปา.11/286/246) ด้วยกัน ได้แก่

1. เจตนางดเว้นจากการฆ่าสัตว์
2. เจตนางดเว้นจากการถือเอาสิ่งของที่เจ้าของไม่ได้ให้
3. เจตนางดเว้นจากการประพฤตินิคมินกาม
4. เจตนางดเว้นจากการพูดเท็จ
5. เจตนางดเว้นจากการเสพของมึน คือ สุรา เมรัย อันเป็นที่ตั้งแห่งความ

ประมาท

ศีล 5 ประการเหล่านี้ มีลักษณะเป็นข้อห้าม คือ เป็นข้อที่มีให้ประพฤติปฏิบัติ เพราะเป็นการละเมิดสิทธิและหน้าที่ของตนเองและผู้อื่น ขณะที่การปฏิบัตินั้น ที่เป็นหลักธรรมที่มีความหมายสอดคล้องควบคู่กันไปในแต่ละข้อ ในลักษณะที่ศีลเป็นข้อห้ามและ

ธรรมเป็นข้อที่ทรงอนุญาต ที่สามารถปฏิบัติได้ ในลักษณะเป็นแนวทางปฏิบัติ ที่ตรงกับหลักศีล 5 เรียกว่า ธรรม 5 หรือ เบญจธรรม 5 ประการ (พระพรหมคุณาภรณ์ (ปอ. ปยุตโต), 2548: 175-176) ได้แก่

1. ความมีเมตตากรุณา
2. การประกอบอาชีพอันสุจริต
3. การสำรวมในกาม
4. การเป็นมีความซื่อสัตย์
5. การมีสติสัมปชัญญะ

สำหรับสังคมไทยในช่วงระยะเวลาที่ผ่านมา แม้จะมีประชาชนส่วนใหญ่ของประเทศนับถือพระพุทธศาสนา แต่ปัญหาต่าง ๆ ได้เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องและนับวันจะทวีความรุนแรงมากขึ้นตามลำดับ ไม่ว่าจะเป็นปัญหาความขัดแย้งระหว่างประชาชนในประเทศ ปัญหาการแพร่ระบาดของสิ่งเสพติด ปัญหาอาชญากรรม ปัญหาการทุจริตคอร์รัปชัน ความอ่อนแอของสถาบันครอบครัวก็ตาม

สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ โดยมหาเถรสมาคม และภาคส่วนต่าง ๆ ของประเทศไทย ได้ตระหนักถึงปัญหาดังกล่าวในสังคมไทย จึงได้ดำเนินการขับเคลื่อน “โครงการสร้างความปรองดองสมานฉันท์โดยใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา “หมู่บ้านรักษาศีล 5”” อย่างเป็นทางการ (สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, 2557: 5) ตั้งแต่วันที่ 18 มิถุนายน พ.ศ. 2557 โดยมีวัตถุประสงค์ 4 ประการด้วยกัน ได้แก่

- 1) เพื่อถวายเป็นพระราชกุศลแก่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ
- 2) เพื่อเสริมสร้างความปรองดองสมานฉันท์ ลดความขัดแย้ง สร้างความมั่นคง ความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินให้กับประชาชนในประเทศ
- 3) เพื่อให้ประชาชนได้นำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาใช้ในการดำเนินชีวิตอย่างมีความสุข
- 4) เพื่อปลูกฝังจิตสำนึกได้สำนึกและสร้างความตระหนัก รักและเชิดชูสถาบัน

ชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ ให้เป็นสถาบันหลักของประเทศอย่างมั่นคง

ตามดำริที่เจ้าประคุณสมเด็จพระมหาธีรราชเจ้ามิ่งมงคลอาจารย์ ได้ประทานโอวาทไว้ เมื่อวันที่ 17 พฤศจิกายน พ.ศ. 2556 ว่า “อันว่าศีล 5 เป็นการสำคัญของมนุษย์ เมื่อทุกคนมีศีล 5 ด้วยกัน สังคมนั้น ๆ คือประชาชนย่อมจะอยู่เย็นเป็นสุข เมื่อเป็นไปได้ ขอให้ชื่อหมู่บ้านนั้นว่า หมู่บ้านรักษาศีล 5” (สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, 2557: 6)

การดำเนินตามโครงการนี้มีเป้าหมายในเชิงปริมาณ คือ ให้ครอบคลุมตำบล 7, 255 ตำบล 74,693 หมู่บ้าน และประชาชนของประเทศ 61,561,933 คน ภายในระยะเวลา 4 ปี คือ ตั้งแต่ปีงบประมาณ 2557-2560 โดยในการกำหนดแผนการดำเนินการตามโครงการฯ

เป็น 3 ระยะ คือ ระยะเร่งด่วน ระยะปานกลางและระยะยาว และในเชิงคุณภาพ คือให้พุทธศาสนิกชนทุกหมู่เหล่าปฏิบัติตามคำสอนในทางพระพุทธศาสนา โดยการปฏิบัติตามหลักศีล 5 เพื่อให้เกิดความปรองดองสมานฉันท์ ลดปัญหาความขัดแย้ง สร้างความมั่นคง ความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของประชาชน ทำให้สังคมสงบ ร่มเย็น และมีความสุขอย่างยั่งยืน (สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, 2557: 6)

สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติได้กำหนดกรอบแนวคิด องค์กรประกอบ และตัวชี้วัดของความเป็นหมู่บ้านรักษาศีล 5 ไว้อย่างชัดเจน เพื่อใช้เป็นกรอบแนวคิด และแนวทางปฏิบัติสำหรับการดำเนินการตามโครงการฯ นี้ โดยเฉพาะขั้นตอนการดำเนินโครงการที่ได้กำหนดไว้เป็น 3 ระยะ คือระยะเร่งด่วน ตั้งแต่เดือนมิถุนายน – สิงหาคม 2557 ระยะปานกลาง ตั้งแต่เดือนตุลาคม 2557 – กันยายน 2558 และระยะยาวตั้งแต่เดือนตุลาคม 2558 – กันยายน 2560 ซึ่งในปัจจุบันนี้ (พ.ศ. 2559) อยู่ในช่วงขั้นตอนการดำเนินการโครงการระยะยาว โดยสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ได้กำหนดการดำเนินงานออกเป็น 5 ขั้นตอน ได้แก่

1. ดำเนินการประชาสัมพันธ์ ธรรมรงค์ เชิญชวน ให้พุทธศาสนิกชนสมัครเป็นสมาชิกครอบครัว หมู่บ้าน สถานศึกษา และหน่วยงานเข้าร่วมโครงการรักษาศีล 5
2. รับสมัครอาสาสมัครปกป้องพระพุทธศาสนา
3. จัดตั้งองค์กร เครือข่ายอาสาปกป้องพระพุทธศาสนาในทุกหมู่บ้าน/ชุมชน
4. ประกาศยกย่องครอบครัว/หมู่บ้านรักษาศีล 5 สถานศึกษา หน่วยงานราชการ ฯลฯรักษาศีล 5 ที่ผ่านเกณฑ์ตามที่กำหนด
5. ติดตามประเมินผลและรายงานผลหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

อย่างไรก็ตาม การดำเนินการตลอดระยะ 3 ปีที่ผ่านมาของโครงการนี้ ผลปรากฏว่าไม่ประสบผลสำเร็จเท่าที่ควรจะเป็น ทั้งในด้านปริมาณและคุณภาพ เพราะมีปัญหา อุปสรรคข้อจำกัดหลายอย่างที่เกิดขึ้นและขัดขวางมิให้โครงการนี้ประสบความสำเร็จ และอาจจะไม่สามารถดำเนินการไปได้ในอนาคต โดยเฉพาะปัญหาที่เกิดขึ้นกับตัวบุคคลและขั้นตอนการดำเนินการที่มีผลทำให้โครงการนี้ ประสบกับความยากลำบากของการดำเนินการ โดยเฉพาะในปัจจุบันที่มีกรณีปัญหาการสถาปนาสมเด็จพระสังฆราช และกรณีของวัดพระธรรมกาย เกี่ยวข้องกับสมเด็จพระมหาธีรราชเจ้าอวาสวดีปากน้ำ ในฐานะที่เป็นผู้ดำริเบื้องต้นที่ทำให้มีโครงการนี้เกิดขึ้น

เนื่องจากโครงการฯ นี้ เป็นโครงการใหญ่ เป็นโครงการใหม่และมีความสำคัญที่มีผลต่อการดำเนินชีวิตของประชาชนทั่วทั้งประเทศ ผู้วิจัย จึงมีความสนใจที่จะศึกษาวิเคราะห์โครงการฯ นี้ อย่างละเอียด โดยพิจารณาจากกรอบแนวคิด องค์กรประกอบ และตัวชี้วัดของความเป็นหมู่บ้านรักษาศีล 5 ที่ใช้ในการดำเนินการโครงการฯ ดังกล่าวนี ซึ่งจะเป็นประโยชน์ในการถอดบทเรียนจากประสบการณ์ของหมู่บ้านต่าง ๆ ที่ดำเนินการตาม

โครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 และบูรณาการรักษาศีล 5 เพื่อสร้างมาตรฐานคุณภาพชีวิตที่ดีของคนในสังคมไทยอย่างเป็นรูปธรรมต่อไป

2. วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาวิเคราะห์แนวคิด องค์ประกอบ และตัวชี้วัดหมู่บ้านรักษาศีล 5
2. เพื่อถอดบทเรียนจากหมู่บ้านรักษาศีล 5 ตามโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5
3. เพื่อบูรณาการหลักศีล 5 ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในสังคมไทย

3. วิธีดำเนินการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยใช้วิธีการศึกษาด้านเอกสารและลงพื้นที่การวิจัยควบคู่กันไปด้วย ตามขั้นตอน ดังนี้

1. ศึกษาข้อมูลจากเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง แล้วสรุปเป็นกรอบแนวคิดสำหรับการศึกษาวิจัย
2. ศึกษาข้อมูลจากพื้นที่การศึกษา ด้วยการสัมภาษณ์ การสังเกต การประชุมกลุ่ม ในหมู่บ้านที่เป็นพื้นที่การวิจัย ในช่วงเดือนมีนาคม – พฤษภาคม พ.ศ. 2559
3. เรียบเรียงข้อมูล ตามประเด็นที่กำหนดไว้ในสารบัญญ ด้วยวิเคราะห์ข้อมูลจำแนกข้อมูลเป็นหมวดหมู่ และตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลทั้งหมด ตามวัตถุประสงค์ของการศึกษาวิจัย
4. รายงานความก้าวหน้าของการวิจัยตามระยะเวลาที่กำหนด
5. ปรับปรุงแก้ไขตามคำแนะนำของผู้ทรงคุณวุฒิ
6. ส่งรายงานฉบับสมบูรณ์
7. นำเสนอผลการวิจัยในวารสารวิชาการที่ได้มาตรฐาน หรือในการประชุมวิชาการระดับชาติ/นานาชาติในโอกาสต่อไป

4. สรุปผลการวิจัย

ผลการวิจัยครั้งนี้ ทำให้ทราบว่า

ประการแรก แนวคิด ตัวชี้วัด และองค์ประกอบโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 จาก การศึกษาวิจัยสามารถสรุปได้ว่า แนวคิดของโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 เป็นแนวคิดที่ตั้งอยู่บนฐานความคิดที่ตระหนักถึงปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในสังคมไทย ที่มาจากการละเลยไม่ปฏิบัติตามหลักการและแนวทางของศีล 5 ไม่ว่าจะเป็นการฆ่ากัน การทำร้ายกัน การทุจริตคอร์รัปชัน การข่มขืนกระทำชำเรา การให้ร้ายโจมตีกันความแตกแยกขาดความสามัคคีกันระหว่างประชาชนในประเทศชาติ การแพร่ระบาดของยาเสพติด ฯลฯ สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า (ช่วง วรปุณฺเฑ) จึงได้เสนอแนวทางแก้ไขปัญหาดังกล่าว ด้วยการ ดำริให้มีโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 ขึ้นทั่วประเทศ ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2557 เป็นต้น มาจนถึง

ปัจจุบัน (พ.ศ. 2559) การตระหนักถึงปัญหาที่เกิดขึ้นในสังคมแล้วพยายามหาทางแก้ไข จึงเป็นแนวคิดสำคัญของโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 นอกจากนี้ ท่านยังได้กล่าวถึงความสำคัญของศีล 5 ในฐานะที่เป็นมนุษยธรรมที่เป็นหลักสากล (Universal Principles) ไว้อีกว่า

ศีล 5 เป็นธรรมะพื้นฐานของมนุษย์ ไม่เลือกชั้นวรรณะ เชื้อชาติ ศาสนา มีสาระเดียวกัน หากแต่เรียกชื่อต่างกันเท่านั้น ถ้ามนุษย์ในโลกปฏิบัติตนอยู่ในศีล 5 ประการอย่างเคร่งครัดเป็นประจำ หรือที่เรียกว่านิจศีล สังคมย่อมสงบสุข ชาวโลกย่อมร่มเย็นกันทั่วหน้า (สมเด็จพระมหารัชมังคลาจารย์, 2557: หน้าสัมโมทนียกถา)

จากความสำคัญของศีล 5 นี้ ชี้ให้เห็นว่า แนวคิดของการรักษาศีล 5 นั้น ไม่ได้จำกัดอยู่เฉพาะพุทธศาสนิกชนเท่านั้น แต่หลักการของศีล 5 เป็นหลักการสากล เป็นหลักธรรมสำหรับความเป็นมนุษย์หรือมนุษยธรรมที่ทุกคนในสังคม สามารถปฏิบัติได้ในชีวิตประจำวันของตนเอง เพื่อให้สามารถอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข ด้วยความเมตตาเอื้ออาทรต่อกัน ไม่เบียดเบียนกัน ไม่ละเมิดสิทธิของกันและกัน

จากวัตถุประสงค์ของโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 นี้ ทำให้เห็นว่า แนวคิดของโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 เป็นแนวคิดที่เกิดจากการตระหนักถึงสภาพปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในสังคมไทยและการมีความพยายามในการแก้ไขปัญหาดังกล่าว ด้วยการประยุกต์เอาหลักการและแนวทางการปฏิบัติตามศีล 5 ในทางพระพุทธศาสนา ให้เข้าไปเป็นส่วนหนึ่งในวิถีชีวิตของคนในสังคมไทย โดยการบูรณาการเชื่อมโยงเอากิจกรรมที่เคยมีมาอยู่แล้วเข้ามาเป็นส่วนประกอบ และใช้สถาบันหลักที่มีอยู่ในสังคมไทย คือชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ เป็นพลังขับเคลื่อนที่สำคัญ ชาติในที่นี้คือประชาชนชาวไทยทุกหมู่เหล่า ศาสนา คือพระพุทธศาสนา และพระมหากษัตริย์ คือองค์พระประมุขของชาติ ทรงเป็นศูนย์รวมจิตใจของประชาชนชาวไทยทั้งชาติ ซึ่งแนวคิดนี้สอดคล้องกับหลักการของทฤษฎีบูรณาการที่เน้นการบูรณาการใน 4 ด้านเข้าด้วยกัน คือเจตนารมณ์ พฤติกรรม วัฒนธรรม และสังคม เข้าด้วยกันในการดำเนินงานเพื่อให้โครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 ประสบความสำเร็จตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ ดังนั้น จึงมีการบูรณาการเอาทุกภาคส่วนในสังคมเข้ามาร่วมในโครงการนี้ เพื่อให้เกิดความสมานฉันท์ระหว่างคนในชาติ ที่กำลังมีความแตกต่างกันทางความคิด และแตกแยกกันทางพฤติกรรมอย่างรุนแรง ในช่วงระยะเวลาที่ผ่านมาเป็นเวลานานนับสิบปี

ส่วนแนวคิดในการดำเนินงาน (สมเด็จพระมหารัชมังคลาจารย์, 2557: หน้าสัมโมทนียกถา) ของโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 โดยตรง ได้กำหนดไว้ใน 2 ประการ คือ

1) การสร้างเครือข่าย (Networking) คือการดำเนินการเพื่อเชิญชวนให้คนในหมู่บ้านมาร่วมกันรักษาศีล 5 เพื่อเชื่อมโยงกลุ่มคนที่สมัครใจที่จะมาร่วมกันรักษาศีล 5

ภายใต้พื้นฐานของความเคารพสิทธิ เชื่อถือ เอื้ออาทรซึ่งกันและกัน โดยมีหลักการ คือ ความสัมพันธ์ของสมาชิกในเครือข่ายต้องเป็นโดยสมัครใจ มีการรับรู้และมุมมองที่เหมือนกัน (Common Perception) การมีส่วนร่วมของสมาชิกทุกคนในเครือข่าย (Stakeholders Participation) มีการเสริมสร้างซึ่งกัน (Complementary Relationship) และกันและการเกี่ยวพันซึ่งกัน (Interdependent)

2) การประชาสัมพันธ์ส่งต่อความดี คือการประกาศ เชิญชวนให้บุคคล หมายถึง ประชาชนชาวบ้านหรือพุทธศาสนิกทั้งหลายในชุมชน หมู่บ้าน ตำบล อำเภอ หรือจังหวัดของตนเองทำความดี ด้วยการรักษาศีล 5 ในชีวิตประจำวัน อาจทำได้หลายช่องทาง เช่น หนังสือพิมพ์ท้องถิ่น วิทยุชุมชน โทรทัศน์ท้องถิ่น หอกระจายข่าว เสียงตามสาย เป็นต้น บุคคลผู้เป็นเครื่องมือสำคัญในการกระจายข่าวส่งต่อความดีต่อคนในชุมชน เช่น พระภิกษุสงฆ์ เจ้าอาวาส ครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียน พระธรรมวิทยากร กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน มัคคทายก พิธีกรในงานพิธีต่าง ๆ นักจัดรายการวิทยุ ประชาสัมพันธ์เสียงตามสายของเทศบาลหรือหน่วยงานต่าง ๆ เป็นต้น

ส่วนตัวชี้วัดโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 เป็นเกณฑ์ชี้วัดแห่งความสำเร็จของโครงการรักษาศีล 5 ทั้งในด้านปริมาณและคุณภาพ ซึ่งกำหนดเป้าหมายไว้ว่า ในเชิงปริมาณ มีหมู่บ้านรักษาศีล 5 อำเภอละ 2 หมู่บ้าน รวมมี 1,552 หมู่บ้าน ในจังหวัดทั่วไป 65 จังหวัด และในเชิงคุณภาพ มีหมู่บ้านรักษาศีล 5 ไม่น้อยกว่า 50 % ในทุกอำเภอ เป็นจังหวัดรักษาศีล 5 ต้นแบบ 11 จังหวัด ในระยะเวลาการดำเนินงานระยะที่ 1 คือตั้งแต่เดือนมิถุนายน – สิงหาคม พ.ศ. 2557 มีการกำหนดตัวชี้วัดที่เป็นผลผลิตและผลลัพธ์ของโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 ดังนี้

1. มีครอบครัวรักษาศีล 5 ที่ผ่านเกณฑ์ไม่น้อยกว่า 50 % ในแต่ละหมู่บ้าน
2. มี “หมู่บ้านรักษาศีล 5” ที่ผ่านเกณฑ์ไม่น้อยกว่า 50 % ในแต่ละอำเภอ เป็น “อำเภอรักษาศีล 5”
3. มีหมู่บ้านรักษาศีล 5 ที่ผ่านเกณฑ์ไม่น้อยกว่า 50 % ในทุกอำเภอหรือมีอำเภอรักษาศีล 5 ทุกอำเภอจะเป็น “จังหวัดรักษาศีล 5”
4. มี “หมู่บ้านรักษาศีล 5 ต้นแบบ” ของจังหวัดเป็นจังหวัดรักษาศีล 5 ต้นแบบ จำนวน 11 จังหวัด ให้กับจังหวัดอื่น ๆ
5. ประชาชนชาวไทยทุกหมู่บ้าน ชุมชน ตำบล อำเภอและจังหวัด มีความใกล้ชิด ผูกพัน มีความรักความเข้าใจ เคารพในความคิดเห็นของกันและกัน มีความเอื้ออาทร มีความปรองดองสมานฉันท์ และมีความสุข
6. ประชาชนเห็นคุณค่าและประโยชน์ในการนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา คือ ศีล 5 มาดำเนินชีวิตอย่างมีความสุข

7. ประชาชนมีความรัก ความจงรักภักดี และเทิดทูนสถาบันชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ ซึ่งจะส่งผลให้ประเทศชาติมีความมั่นคงอย่างยั่งยืน (สมเด็จพระมหารัชมังคลาจารย์, 2557: 59)

ขณะที่ องค์ประกอบของโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 องค์ประกอบของโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 เมื่อพิจารณาจากการแต่งตั้งคณะกรรมการดำเนินงานโครงการในระดับต่าง ๆ ตั้งแต่ระดับหมู่บ้าน ตำบล อำเภอ จังหวัด และระดับชาติ และบทบาทหน้าที่ของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง จะพบว่า การขับเคลื่อนโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 นี้ เป็นการดำเนินการในรูปแบบของคณะกรรมการระดับต่าง ๆ และเป็นการดำเนินการที่เปิดโอกาสให้คนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม (Public Participation) และเน้นประชาชนเป็นศูนย์กลางในดำเนินงานโครงการ โดยมีหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทำหน้าที่ให้การสนับสนุน ตามบทบาทหน้าที่ที่ได้กำหนดไว้ในแนวทางการดำเนินงานของโครงการตั้งแต่ พ.ศ. 2557 เป็นต้นมา

ในองค์ประกอบของโครงการ สรุปได้ว่า องค์ประกอบของโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 มีทั้งระดับในประเทศ จังหวัด อำเภอ ตำบล และหมู่บ้าน มีหน้าที่ในการขับเคลื่อนผลักดันโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 ให้ประสบความสำเร็จตามวัตถุประสงค์ของโครงการทั้งปริมาณและคุณภาพ ตามตัวชี้วัดที่ได้กำหนดไว้ ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่า โครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 จะประสบความสำเร็จ องค์ประกอบทั้งหมดจะต้องทำงานอย่างสอดคล้องสัมพันธ์ ประสานงานกัน ทำงานร่วมกันอย่างมีประสิทธิภาพ ตามหน้าที่ที่กำหนดไว้ และการทำงานอย่างประสานสอดคล้องกันนั้น ปัจจัยสำคัญ คือผู้นำของหมู่บ้าน ประชาชนในหมู่บ้าน และองค์กรหรือกลุ่มที่มีอยู่ในหมู่บ้าน จะต้องร่วมมือกันอย่างเข้มแข็งและจริงจัง ในการขับเคลื่อนโครงการนี้ให้ประสบความสำเร็จ การทำงานร่วมกันอย่างเข้มแข็งนี้ เป็นการแสดงให้เห็นถึงความมีศักยภาพของหมู่บ้านหรือชุมชนเองด้วย ซึ่งเป็นไปตามหลักการของทฤษฎีของศักยภาพและการแพร่กระจาย ที่ให้ความสำคัญต่อความมีศักยภาพของชุมชนจะต้องประกอบด้วย ความสมบูรณ์พร้อมใน 6 ด้าน คือทรัพยากรธรรมชาติ ทรัพยากรมนุษย์ ผู้นำองค์กรทางสังคม การติดต่อกับภายนอก และการอบรม โดยหมู่บ้านใดจะมีศักยภาพ คนในหมู่บ้านนั้นจะต้องมีความพร้อมด้านทรัพยากรธรรมชาติ ด้านทรัพยากรมนุษย์ที่มีคุณภาพ ด้านผู้นำที่มีความรู้ความสามารถมีคุณธรรม มีความสามัคคี องค์กรทางสังคมที่มีความเข้มแข็ง มีการติดต่อกับภายนอกอย่างสร้างสรรค์และรู้เท่าทัน และคนในชุมชนได้รับการศึกษา การอบรม การขัดเกลา การกล่อมทางสังคมจากสถาบันที่มีอยู่ในสังคมอย่างจริงจัง

ประการที่สอง ถอดบทเรียนจากโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 สามารถสรุปได้ว่า แต่ละแห่งมีจุดเด่นหรือลักษณะเฉพาะตนที่แตกต่างกันไป อย่างกรณีของ ชุมชนวัดทุ่งท่าช้าง ตำบลทุ่งท่าช้าง อำเภอสระโบสถ์ จังหวัดลพบุรี มีลักษณะเฉพาะตนคือเป็นชุมชนใหญ่ มีชาวพุทธทั้งหมดทั้งตำบลและมีเจ้าอาวาสที่ดำเนินงานโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 ที่เข้มแข็ง

ภาคส่วนต่าง ๆ ในพื้นที่ให้การสนับสนุนเป็นอย่างดี ทำให้การดำเนินงานเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพบรรลุตามเป้าหมายของโครงการ และเป็นอีกหนึ่งของหมู่บ้านรักษาศีล 5 ของจังหวัดลพบุรี แต่สิ่งที่ปัญหาอุปสรรคของที่นี่คือ การเปลี่ยนแปลงบุคคลในคณะกรรมการระดับอำเภอ อันเนื่องมาจากการโยกย้ายของนายอำเภอ อาจทำให้การดำเนินงานการขับเคลื่อนโครงการไม่ต่อเนื่อง และหยุดชะงักได้ กรณีของชุมชนวัดชัยศรี บ้านเสียว อำเภอป่าพอง จังหวัดขอนแก่น มีลักษณะเฉพาะที่สำคัญคือ เจ้าอาวาสที่มีบารมี ตั้งแต่เจ้าอาวาสรูปก่อนจนถึงปัจจุบัน และคนในหมู่บ้านมีความศรัทธาเคารพเลื่อมใสในพระพุทธศาสนาเป็นอย่างยิ่ง เห็นได้จากการแต่ละครอบครัวอุปถัมภ์พระภิกษุสามเณรที่มาเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลี จำนวนถึง 80-90 รูป ทำให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างวัดกับชุมชนเป็นอย่างดี และคนในชุมชนแห่งนี้ ก็มีความเคารพยำเกรงในพระสงฆ์ และผู้นำด้วยการขับเคลื่อนโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 ที่มีพระสงฆ์เป็นแกนนำ จึงประสบความสำเร็จเป็นอย่างดี แม้แต่องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นหรือ อบต. วังชัย ก็เป็น อบต. เพียงแห่งเดียวในอำเภอป่าพอง จังหวัดขอนแก่น ที่ให้การสนับสนุนด้านงบประมาณแก่พระสงฆ์ที่ดำเนินการขับเคลื่อนโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 นี้โดยตรง

ชุมชนวัดพระพุทธบาทห้วยต้ม ตำบลนาทราย อำเภอลี้ จังหวัดลำพูน มีจุดเด่นที่สำคัญคือการที่ชาวบ้านทุกคนมีเคารพศรัทธาในตัวของครูบาชัยยะวงศาพัฒนาเป็นอย่างมาก แม้ว่าท่านจะมรณภาพไปแล้วตั้ง 16 ปีแต่บารมีหรือคุณความดีของท่าน โดยเฉพาะคำสอนของท่านที่ให้ชาวบ้านบริโภคอาหารมังสวิรัต ไม่ให้บริโภคเนื้อสัตว์ ไม่ให้เลี้ยงสัตว์ เป็นคำสอนที่ชาวบ้านยังคงยึดถือปฏิบัติจนถึงปัจจุบัน คนในชุมชนแห่งนี้จึงไม่มีปัญหาเรื่องการละเมิดศีล 5 ข้อที่ 1 ว่าด้วยการงดเว้นจากการฆ่าสัตว์ ในขณะที่ชุมชนวัดลำทับ อำเภอลำทับ จังหวัดกระบี่ มีลักษณะเฉพาะตนที่สำคัญคือคนในชุมชนมีความรู้ ตระหนักถึงภัยของพระพุทธศาสนาและพยายามหาทางที่จะปกป้องคุ้มครองพระพุทธศาสนาอย่างมีระบบ สิ่งที่จะดำเนินการในอนาคต อาจจะมีรูปของอาสาสมัครปกป้องพระพุทธศาสนาเลยก็ได้ นับว่าเป็นชุมชนชาวพุทธที่ดำเนินงานตามโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 อย่างก้าวกระโดดตามระยะเวลาที่ 3 ของโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 ระหว่าง ปี พ.ศ. 2558 – 2560 มีความคิดไปไกลถึงการมีอาสาสมัครปกป้องคุ้มครองพระพุทธศาสนาในพื้นที่หมู่บ้านหรือชุมชน เพราะพวกเขาเริ่มตระหนักถึงภัยที่กำลังเกิดขึ้นและมีผลกระทบต่อชุมชนชาวพุทธโดยตรง ไม่ว่าจะในด้านเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรมก็ตาม

ประการที่สาม การบูรณาการโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในสังคมไทย ที่ได้จากการถอดบทเรียนจากพื้นที่ศึกษาวิจัยทั้ง 4 หมู่บ้าน ในฐานะที่เป็นพื้นที่ตัวแทนของทั้ง 4 ภาค ในประเทศไทย สรุปได้ว่า การบูรณาการโครงการนี้สามารถดำเนินงานได้ทั้งในระดับปัจเจกบุคคล หน่วยงาน องค์กร และสังคม เพราะโครงการ

มีความเกี่ยวข้องกับทุกภาคส่วนในหมู่บ้าน ในการดำเนินงานจึงต้องดึงเอาสถาบันหลักที่มีอยู่ในหมู่บ้าน/ชุมชน เข้ามาเป็นส่วนประกอบที่สำคัญ ไม่ว่าจะเป็นวัด ครอบครั้ว บ้าน ชุมชน โรงเรียนหรือหน่วยงานราชการต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้การขับเคลื่อนโครงการเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ บรรลุตามวัตถุประสงค์ทั้งด้านปริมาณและคุณภาพ โดยเฉพาะการดำเนินงานโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 ที่ผ่านมามีตั้งแต่ ปี พ.ศ. 2557 ถึงปัจจุบันนั้น ได้ทำให้ทุกภาคส่วนในหมู่บ้านมีความตื่นตัว และให้ความสำคัญต่อการรักษาศีล 5 มากยิ่งขึ้น เพราะเห็นถึงประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากการรักษาศีล 5 ที่เป็นรูปธรรมอย่างแท้จริง ปัจจัยที่สำคัญที่จะทำให้โครงการนี้ประสบความสำเร็จในการบูรณาการ เพื่อให้สามารถเป็นส่วนสำคัญในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในสังคมไทย คือในระดับบุคคลต้องตระหนักถึงประโยชน์ ความจำเป็นของการรักษาศีล 5 ในระดับหน่วยงาน องค์กร และสังคมจะต้องทำหน้าที่ในการสนับสนุน ส่งเสริม เอื้ออำนวย และรณรงค์อย่างต่อเนื่อง เพื่อให้โครงการนี้สามารถดำเนินต่อไป โดยการประสานงานร่วมมือกันอย่างจริงจัง ระหว่างหน่วยงานในหมู่บ้าน ในพื้นที่และหน่วยงานในระดับเบื้องต้น ที่เป็นผู้รับผิดชอบโครงการนี้โดยตรง ไม่ว่าจะเป็นมหาเถรสมาคม สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ หรือหน่วยงานอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องก็ตาม ควรจัดทำเป็น “วาระแห่งชาติ” แม้ว่าเหตุการณ์ทางเศรษฐกิจและสังคมจะเปลี่ยนแปลงไปก็ตาม

ดังนั้น การบูรณาการหลักการและแนวทางของศีล 5 ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในสังคมไทย จึงต้องเน้นที่การปฏิบัติตามอย่างจริงจังในชีวิตประจำวันของพุทธศาสนิกชนทั้งหลาย ในระดับหมู่บ้าน ตำบล อำเภอ และจังหวัด โดยองค์ประกอบหรือคณะทำงานของโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 ทุกภาคส่วนในระดับหมู่บ้าน ตำบล อำเภอ และจังหวัดจะต้องร่วมมือกันอย่างจริงจัง เพราะศีล 5 นั้นมีความสำคัญในฐานะที่เป็นหลักธรรมเบื้องต้นสำหรับการอยู่ร่วมกันของมนุษย์ในสังคม เป็นหลักประกันของชีวิต ทรัพย์สิน ครอบครั้ว สังคม และสุขภาพของคนในสังคม ซึ่งแสดงให้เห็นว่า ศีล 5 นั้น เป็นหลักประกันแห่งความมั่นคงของคน ของสถาบัน และของสังคมไปในขณะเดียวกันด้วย การคงอยู่ของโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 และการปฏิบัติตามศีล 5 ของคนในสังคม จึงหลักประกันแห่งความสงบสุขมวลมนุษยชาติ และความสมานฉันท์ระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ในประเทศชาติอีกด้วย

5. สรุปผลการวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ เป็นการศึกษาวิเคราะห์แนวคิด องค์ประกอบ ตัวชี้วัดโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 ถอดบทเรียนจากหมู่บ้านรักษาศีล 5 ตามโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 และบูรณาการหลักศีล 5 ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในสังคมไทย โดยได้ศึกษาวิจัยข้อมูลจากเอกสาร งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และข้อมูลจากพื้นที่การศึกษา ด้วยการถอดบทเรียนจากหมู่บ้านที่ประสบความสำเร็จในการดำเนินการตามแนวทางของโครงการหมู่บ้าน

รักษาศิล 5 ใน 4 หมู่บ้าน 4 ภูมิภาคด้วยกัน ซึ่งทำให้ได้แนวทางในการบูรณาการหลักการ พัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในสังคมไทย ทั้งในระดับปัจเจกบุคคล หน่วยงาน องค์กร และสังคมอย่างเป็นรูปธรรม

ในด้านแนวคิดของโครงการหมู่บ้านรักษาศิล 5 เป็นแนวคิดที่มีจุดเริ่มต้นจากการตระหนักถึงปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในสังคมไทย แล้วพยายามใช้มิติทางศาสนา คือ หลักธรรมในพระพุทธศาสนาและสถาบันสงฆ์ ให้เข้าไปมีส่วนสำคัญในการแก้ปัญหา โดยใช้แนวทางของ ศิล 5 เป็นกรอบในการดำเนินการ และสถาบันที่มีอยู่ในสังคมคือสถาบันสงฆ์เป็นพลังขับเคลื่อนการดำเนินการร่วมกับหน่วยงานภาครัฐ คือสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งในส่วนกลาง ส่วนภูมิภาคและส่วนท้องถิ่น เป็นหน่วยงานหลักในการผลักดันโครงการทำให้องค์ประกอบของโครงการ ประกอบด้วยหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในแต่ละระดับ ตั้งแต่ระดับชาติ จนถึงระดับหมู่บ้าน และตัวชี้วัดของโครงการหมู่บ้านรักษาศิล 5 มีทั้งด้านปริมาณและคุณภาพ โดยด้านคุณภาพเป็นตัวชี้วัด ที่แสดงให้เห็นถึงคุณภาพชีวิตของประชาชนที่เข้าร่วมโครงการหมู่บ้านรักษาศิล 5 และการปฏิบัติตามแนวทางของศิลป 5 ส่วนด้านปริมาณ เน้นจำนวนประชาชนที่เข้าร่วมโครงการหมู่บ้านรักษาศิล 5 จากการกรอกแบบฟอร์มสมัครเข้าร่วมโครงการในแต่ละหมู่บ้าน ที่ทางวัด/พระสงฆ์/เจ้าอาวาส แจกและประชาสัมพันธ์ให้แก่ประชาชนที่มาทำบุญที่วัดกรอกใบสมัคร และผู้นำหมู่บ้านประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนในหมู่บ้านสมัครเข้าร่วมโครงการอย่างต่อเนื่อง ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2557 จนถึงปัจจุบัน

การถอดบทเรียนจากหมู่บ้านรักษาศิล 5 ตามโครงการหมู่บ้านรักษาศิล 5 ในหมู่บ้านทั้ง 4 หมู่บ้าน ดำเนินการโดยการประชุมกลุ่มผู้นำหมู่บ้าน แกนนำ หรือคนสำคัญของหมู่บ้าน และคนที่เข้าร่วมโครงการหมู่บ้านรักษาศิล 5 เพื่อวิเคราะห์จุดเด่น จุดด้อย ปัญหาหรืออุปสรรค และโอกาสทางการส่งเสริมการรักษาศิล 5 อย่างยั่งยืน ตลอดจนเพื่อใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในหมู่บ้านตามแนวคิด องค์ประกอบ และตัวชี้วัดของโครงการหมู่บ้านรักษาศิล 5 ในปัจจุบันและอนาคต

แนวทางในการบูรณาการหลักการของโครงการหมู่บ้านรักษาศิล 5 ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนในสังคมไทย สามารถดำเนินการได้ในระดับปัจเจกบุคคล หน่วยงาน องค์กร และสังคมตามแนวทางของศิลปทั้ง 5 ข้อในชีวิตประจำวัน ตามความเหมาะสมตามสถานภาพ และความเป็นได้จริงในสังคม ความจริงแล้ว ในพื้นที่การศึกษาทั้ง 4 แห่งมีการบูรณาการอยู่แล้วในมิติของการนำเอาทุกภาคส่วนของหมู่บ้าน/ชุมชน เข้ามามีส่วนร่วมสำคัญในการดำเนินงาน เพื่อผลักดันให้โครงการหมู่บ้านรักษาศิล 5 ประสบความสำเร็จตามวัตถุประสงค์ของโครงการที่กำหนดไว้ อย่างไรก็ตาม สิ่งที่เป็นปัญหาอันใหญ่หลวงของโครงการหมู่บ้านรักษาศิล 5 ในปัจจุบันนี้ คือความต่อเนื่องในการสนับสนุน ส่งเสริมจากหน่วยงานที่รับผิดชอบโดยตรงจากส่วนกลาง เพื่อให้โครงการนี้คงอยู่และดำเนินการต่อไปได้

6. ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะทั่วไป

ข้อเสนอแนะทั่วไปสำหรับโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 นี้ ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะดังนี้

ประการแรก คณะรัฐบาล และหน่วยงานที่รับผิดชอบด้านศาสนาและวัฒนธรรม ควรมีนโยบายในการส่งเสริม สนับสนุนโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 อย่างจริงจัง และต่อเนื่อง โดยเฉพาะนโยบายด้านศาสนา ศิลปวัฒนธรรม ควรมีความชัดเจนในการสนับสนุนส่งเสริม ทั้งยุทธศาสตร์ กลยุทธ์ และแนวทางการดำเนินงานที่ชัดเจน

ประการที่สอง คณะสงฆ์ ในทุกระดับตั้งแต่มหาเถรสมาคม ไปจนถึงพระสังฆาธิการ ในพื้นที่ไม่ว่าจะเป็นเจ้าคณะจังหวัด เจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะตำบล และเจ้าอาวาสทุกวัด ควรตระหนักถึงบทบาทหน้าที่ของตนเองที่ได้กำหนดไว้ในโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 และให้ความสำคัญต่อการส่งเสริม สนับสนุนโครงการหมู่บ้านศีล 5 อย่างจริงจัง

ประการที่สาม พุทธศาสนิกชน ต้องให้ปรับเปลี่ยนทัศนคติต่อการสมานศานศีล 5 ในศาสนพิธีที่นิยมปฏิบัติกันอยู่ในปัจจุบันนี้ให้ถูกต้อง โดยเฉพาะความเห็นที่ว่า การรับศีล 5 เป็นเพียงองค์ประกอบหนึ่งพิธีกรรมเท่านั้น ต้องเข้าใจในสาระสำคัญ และวัตถุประสงค์ของการสมานศานศีล 5 อย่างถูกต้อง

2. ข้อเสนอแนะในการศึกษาต่อ

ข้อเสนอแนะในการศึกษาต่อ มีประเด็นที่ควรศึกษาต่อดังนี้

1) ปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จและความล้มเหลวของโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 การศึกษาอาจจะศึกษาเฉพาะพื้นที่ใดพื้นที่หนึ่งหรือศึกษาภาพรวมของโครงการทั้งหมดก็ได้ นอกจากนี้จะวัดความสำเร็จจากจำนวนประชาชนที่สมัครเข้าร่วมโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 ในเชิงปริมาณเป็นหลัก ทำให้ได้ข้อมูลที่ไม่ตรงกับความเป็นจริง

2) ศึกษาวิเคราะห์เชิงเปรียบเทียบหลักการของศีล 5 ในพระพุทธศาสนา กับ หลักการของศาสนาอื่น ๆ ที่สำคัญไม่ว่าจะเป็นศาสนาคริสต์ อิสลาม พราหมณ์-ฮินดู หรือซิกข์ก็ตาม เพื่อสร้างความสมานฉันท์ ความปรองดอง ความสามัคคีให้เกิดขึ้นระหว่าง ประชาชนในสังคมที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรม

3) ศึกษากระบวนการในการประยุกต์หลักการของศีล 5 สู่การดำเนินชีวิตของ พุทธศาสนิกชนในประเทศไทย การศึกษาประเด็นนี้จะช่วยให้รู้รูปแบบ และวิธีการในการ ประยุกต์หลักการของศีล 5 ในภาคปฏิบัติอย่างชัดเจน การศึกษาเรื่องนี้ จะทำให้คนใน สังคมไทยเป็นความสำคัญของศีล 5 และได้แนวทางในการประยุกต์สู่ภาคปฏิบัติใน ชีวิตประจำวัน

4) ศึกษาวิเคราะห์ประเด็นทางจริยศาสตร์เกี่ยวกับศีล 5 ข้อใดข้อหนึ่งหรือทุกข้อ ประเด็นทางจริยศาสตร์กับหลักธรรมในศาสนามีความซับซ้อนมาก เช่น การอุณยฆาต การทำแท้ง การทำสงคราม การละเมิดทรัพย์สินทางปัญญา การค้าขายอาวุธ การค้าขายยาเสพติด และสิ่งมีนเมาทุกอย่าง การค้ามนุษย์ เป็นต้น

เอกสารอ้างอิง

- มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539.
- แนวทางการดำเนินงานโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 ชาวประชาชนเป็นสุข. ในตำริของสมเด็จพระมหารัชมังคลาจารย์ ผู้ปฏิบัติหน้าที่สมเด็จพระสังฆราช ฉบับที่ 2 (ฉบับปรับปรุง). กรุงเทพมหานคร: กรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม, 2557.
- ระเบียบมหาเถรสมาคม ว่าด้วยการดำเนินงานโครงการหมู่บ้านรักษาศีล 5 พ.ศ. 2557. ส่วนการศึกษาสงเคราะห์ กองพุทธศาสนศึกษา. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, 2557.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต). พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม. กรุงเทพมหานคร: เอส.อาร์. พรินติ้ง แมส โปรดักส์, 2548.
- _____. พุทธธรรม ฉบับขยายความ. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์บริษัทสหธรรมิก จำกัด, 2549.
- สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ. คู่มือการดำเนินงาน โครงการสร้างความปรองดองสมานฉันท์ โดยใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา “หมู่บ้านรักษาศีล 5”. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, 2557.